

84(2=632.1/6

С. 179

Паслей Самык

МОНКҮЛИК САЛКЫН

10030

192549

С (Ант)

С. 179.

Паслей Самык

МӨНКҮЛИК САЛКЫН

192549
7645261
0
0

25

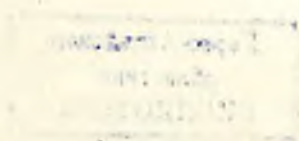
Горно-Алтайская
областная
БИБЛИОТЕКА.

АЛТАЙДЫҢ БИЧИКТЕР
ЧЫГАРАР
ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫНЫҢ
ТУУЛУ АЛТАЙДАГЫ
БОЛУГИ . 1972

84(2=632.1/6-5

С (алт.)

С 179

5-сп-ме

МОНКУЛИК САЛҚЫН

Түнде

Кадын сүймерлеринен

Меге келет

Монкүлик салкын.

Городто тымык квартирамды

Ачып кирет

Монкүлик салкын.

Вьетнамның коронду жалаңдарына

Мени апарат

Монкүлик салкын.

Ыйлаган вьетнам энеле

Мени ыйладат

Монкүлик салкын.

Палестин араб палаткаларына

Мени жетирет

Монкүлик салкын.

Палестин араб партизандарла мени

Атакага ийет

Монкүлик салкын.

Гевара жуулашкан жалаңдарга

Мени апарат

Монкүлик салкын.

Тирү Джон Ридле

Нью-Йорк оромдорында

Мени тушташтырат

Монкүлик салкын.

Түнде телекейле жоруктайдым,
Таныштарыма жолугадым,
Олордын отторынын
жанына жылынадым —

*Көдүрини аладым.
Мойынымда мениң шарф эмес —
Менкүлик салкын.
Ол жүрменчи чактың
 түймеендүү салкыны —
Жүрменчи чактың
 түймеендүү салымы.*

Мөнкүлөр салкыны —
Ол мөнкүлөр сыркыны.
Мөнкүлик салкын —
Ол бийик салым.

Телекейде кижі шыралаганча
Мени токунатпас —
Мөңкүлик салкын.

Тегин улустыг жүрүми учун
Мени үстүктирер —
Мөңкүлик салкын.

ЛЕНИННИҢ БИЧИКТЕРИН КЫЧЫРГАМДА..

Владимир Ильич,
Слерди кычыргамда,
Алтайдын тууларындагы күкүрттин
Сергек кейии тынгамдый.

Владимир Ильич,
Слерди кычыргамда,
Лиит жарындарым тызыражып,
Баатыр ийде кожулып тургандый.

Владимир Ильич,
Слерди кычыргамда,
Мөйкү тошту сүмерлер бажынап
Плантастардын чагылыжып,
жылышканын көргөмдий.

Владимир Ильич,
Слерди кычыргамда,
Эң туулгазын аржандардын сызы
Калыпта жайылып тургандый.

Ышталган сүмерлер бажына чыгып,
Толкулапкан туулар сынын аярып,
Жер үстин оморкоп көрөйин дегемде —
Ленинди кычырадым!

Кижининг учы жок ийдезин билерге,
Кижининг ойгорынынг кемин оңдоорго,

Ленинди кычырадым!

Ленинди кычырадым!

Јүрүмннн кыйбас тартыжына чыгарга,

Јенүге јетирер јепсел алынарга,

Ленинди кычырадым!

Ленинди кычырадым!

ТОРӨЛИМЕ ЈАҢАР

Алмас баштарын
тумандар орогон,
Арка-тууларын
андар айланган,
Кўр-көксинде
кўмўш ээлеген,
Кўркўреген суулары
јылдыстарга илинген,
Артабас јаражын
чөрчөктөр кайлаган
Алтан түмен албаты
алкап адаган

Бу не јер?
— Бу Улу Алтай!
— Туулу Алтай!

Эрмеги — чечен,
эрчими — болот,
Эткени — учурлу,
ээгени — бийик,
Јүрүми — јарык,
јүреги — ачык,
Чырайы — кеен,
чындыгы — кереес

Бу не албаты?
— Бу алтай албаты!
— Совет албаты!

Кандый ырыс —
мен бу ар-бүткенде
Бу албаты ортодо бүткенимде.

АЛТАЙ АЛБАТЫНЫҢ ӨСКӨНИ КЕРЕГИНДЕ

Ак јаланда јаскыда
Чечектен көп не өскөн?
Алтай јуртта бу өйдө
Балдардан көп кем болгон?

Пастух улус айлында
Балдар эмди бадышпас.
Бир отурып чайлаза,
Он балага јер таппас.

«Бу кайткан учкандар — деп,
Энези каткырып отурат. —
Бүткүл колхоз улусты
Адылбай канай чыдадат.

Айла озогы бистердий
Кортуктар болзо кайдат — дейт. —
Ай-карадан јалтанбас
Јаш үйе эмди ёзёт — дейт. —

Культурныйлары коркышту
Кино ло дезе сурт эдер.
Јааны-јажы ончозы
Модный кийим керек деер.

Отурала ойнозо,
Ойногоны — техника.
Алаканда бичиги —
Алгебра ла физика».

Энези мынай куучындайт,
Балдарга эрке ајыктайт.
Күрен-күрен күлүктер
Мыжылдажып унчукпайт.

Удабастан тун кирип,
Көдүрө черү бүтеенет.
— Сүреен кино бол јат — деп,
Күркүреп клуб төөн жүр калат.

Эх, алтай албаты,
Керсү албаты,
Канча чактарга
Кырдырган албаты,
Керсү улу ороондо.

Көдүрилер ой келерде,
Өзөр дегенин бу туру.
Калју јебрен каандардын
Кылыжынан тирү артып,
Көптөөр дегенин бу туру.

Озигер, балдар,
Чыдагар, балдар,
Алтай албатыбыс
Көп лө болзын,
Алтай улустын
Јакшы ады
Ороон ичинде
Бастыра угулзын.
Јаан јарлу
Бичикчилер чыгар деп
Јакшы керсү
Артисттер бүдер деп,

Улу керсү орооныста
Албатыс бистин өзөр деп,

Бир де кичинек
Аланзыбайдым.

Онын учун ак јаланда
Чечектин кѳби бу туру.
Онын учун алтай јуртта
Балдардын кѳби бу туру.

ЧЫН ЫРЫС

Алкы-јөөжө дө —
андый кереес беги.

Ат-нере де —
андый керек беги.

Јагыс ла
бу кыйынду,
бу шыралу
јер јустинде

Кижиге ле өлтүртпезин,
Балдар ла аштабазын.

Иштенер,
Иштенер,
Олгөнчө иштенер керек.
Чын коммунист болуп,
Тартыжар керек.

Јагыс ла
Чын кижиге,
Иштеген кижиге —
Улу кижиге
ырысту болзып,
јеткилде јүрзин.

Агаштар
ол ло бойы јажарзын.

Аштар
ол ло бойы јайканзын.

Алкы да — төгүн.

Ат-нере де — төгүн.

Јагыс ла кижиге учун јүр,

Ол чын.

КИЖИНИ КИЧЕЕЙЛИ

Кижиге кару болыгар!
Кижиге киленкей болыгар!
Кижиге тирүде,
бар тушта
Кижиге ајару салыгар!

Кижиденг бийик не баалу!
Кижиденг артык не кару!
Амадаганыс — кижиге учун!
Алып тапканыс — кижиге учун!

Кижиге ырызы учун жүрүс!
Кижиге ады учун турус!

Албаты учун ичкери! — деп,
Трибунадаг кыйгырадыс.
Кижиге омок угулат — деп,
Горькийдинг сөзин салбайдыс.

Же кезикте бу ла улус
Бистен болуш жок калат.
Карыгып, бууныгып жүрерде,
Каруузыр улус табылбайт.

Кижининг жүрүми жаңыс ине,
Килебей туруп, жүр калар.
Тирү тужында кайттыс деп,
Кийнинен ары сөс артар.

Кереес жаңыс жүрүмде,
Кижини сүйүли, нөкөрлөр.

Кажы ла түбекте кижиден
Бойысты көрөли, нөкөрлөр.

Кижиге жакшы эткеннен
Кемзинбейли, нөкөрлөр.
Кижиге кату болгоннон
Кыйнал жүрели, нөкөрлөр.

Жабыс-жобош жүргенге
Жалакай болсолы качан да.
Жалакай айткан жаңыс сөс
Жабыска жаркын чагылтар.

Кезикте кунугып жүредис —
Карыкчал санаа кинчектейт.
Ол тушта бисти көдүр ий,
Туйуксынгандар туу сөгөр.

Кижиге килеп жүрели!
Кижиге кару бололы!
Кижиге тирүде,
бар тушта
Оны аярып,
кичеейли!

Горно-Алтайская
областная
БИБЛИОТЕКА.

АЛБАТЫМА ТАЛАНТТАР КЕРЕК!

О, албатыма канча кире
Талантту улус керек!
О, бистинг бичилбеген
Ат-нерелү кожондорыс кайда?
О, бистинг ачылбаган
Ат-нерелү таланттарыс кайда?

Бистинг улу чүмделгибис! кайда?
Алтай улустын айдылбаган жүрегин
Кандый таланттар чыгара айдар?
Ороонго, телекейге кем кайкадар?

УУЛЫМ ЭРКИНГЕ

(ЖАҢЫ СӨСТӨРЛҮ ҰЛГЕР)

Мениң уулым Алтайда чыккан,
Угы оның алтайлык болор.
Жүрегі жерине карузып,
Алтай-сүйүчи, алтайчы болор.

Мениң уулым тууларда чыккан:
Кылыгы жалтанбас туулык болор,
Ак сындарга тартылып,
Туу-чыгаачы, туучы болор.

Ол аңдык жерин сүйүр,
Чечен окту аңчы болор.
Ол чыйрак аттар сүйүр,
Ат-ойынчы, атчы болор.
Ол чаналу туудан шунуп,
Туу-чаначы спортсмен болор.
Улус ойногон жерге кирип,
Ол ойынчы, бийечи болор.

Ол жакшылык өйдө —
Коммунизмде жүрөр.
Жамандыкты ол көрбөс —
Жамандык өдөр.
Жүрүмү оның арулык болор,
Жүрегі — керсүлик.
Улус оны сүйүшкө курчаар,
Ол улусты сүйүр.
Калыгының адыла —
алтайлык болор:
Ойгорлык, улулык.

Кылык-жангыла —

туулык болор:

Жалтанбас, жана баспас.

Уулым,

Мен сеге бу жерди сыйлайдым:

Бу алтындый байлык жерди.

Онын мөңкүлери

мөңкү болуп чагыл,

Онын тууларына

кайа болуп эптел

Онын сууларына

толку болуп кожул.

Онын арчындарына

корбо болуп бирик.

Уулым,

Мен сеге бу алтайымды сыйлайдым,

Эл-жонына кижиге эдип кожом.

Эржине мал үйүрине

жаш кулун кожом.

Алтай албатынын

жалакайын алын,

Агару жонунун

чыдамкайын алын,

Албатынын

ару жүрегин алын.

Албатынын

кару кылыгын алын,

Алмас чечен

тилин алын.

Жерин көр:

Ак салкындар сыгыраган

Ак таскылдар, сындар.

Амыргызы сыылаган
Айпак мүүстү сыгындар.

Албатын көр:
Ак малы одорлорго жайылган,
Ару ажы анканынан ажынган
Амыр ышту журттар.

Уулым менин алтайак,
Тумчугынын бажы карачак.
Эки көзи — жылдызак,
Эриндери — чейнечек,
Кылык-яңы — шулмузак.
Куучындап ийзе — кучыйак,
Каткырып ийзе — күзүнчикек,
Күлүмзирензе — күничек,
Быштак сыкса — көличек.
Ады чыккан баатырак,
Ат-нерелү Башпарак.

БИСТИҢ ОБОКОЛОРИС — ЖЕБРЕН ТҮРКТЕР

Кыдаттын эмдиги жаандары
Кайран јериске умзанат.
Кородогон санааларым
Јебрен өйлөргө учат...

... Устимдеги тенери —
Јебрен түрктик
Чанкыр кереге.
Алтын јаанын огы
Айасты бүгүп,
Күнге түртиптир.

Ойто ло кыдат каан
Түрктерге јуу ачкан:
Көбине салдырган.
Күчсиркеп, ачыркап,
Канду чакты тапкан.

Кан јудатан
Дракон — улу јылан
Јайым сүүчи түрктерге
Мынайда айткан:

«Алтай — байлык јурт.
Түрктер — омок јон.
Алтай јуртка — өрт!
Јонго — өлүм, олјо!»

О, көксимде јүрегим —
Түрк мааныда көк бөрү —
Черү алдында элбирейт.

Ойгор Билге-каган¹
Түрктер салымын сананган.
Кайра болбос Күл-тегин²
Кородоп, тижин тиштенген.

Кийин жанында бистинг Алтай —
Жуучыл темир бөрүктий.
Та кандый кату санаа
Мандайында булуттый
Ургүлжик турат бүрүнкий...

... Же эмди бис
 түрктер эмес.
Бисти ук!
Эмди бис —
 бирлик ле седен
Жүс ук!

Бистинг санаабыс ару!
Жерис — агару.
Амыр-энчү черү —
Өдүп болбос кору.

Же жайым сүүчи өбөкөлөр
Жүрегисте тирү!
Төрөлин корып өлгөндөр
Мснкү ле улу!

Бир ороондо бийик улустар
Бирлик жериме умзанат.
Онын учун кородогон санаа
Өбөкөлөрим эске алат.

¹, ² Билге-каган, Күл-тегин — 6—8 чактарда Кыдат олжочыл императорларына удура жайымы учун күүн-кайрал жок тартышкан, бистинг өбөкөлөрис болгон жеб-рен түрктөрдүн ат-нередү черү баштаачылары.

АЛТАЙ БААТЫРДЫҢ ОШТУЗИНЕ КОЖОНДОГОНЫ

Эмдик аттар
Минерге бүйткөм.
Эрлү кожондор
Чүмдеерге бүйткөм.

Эрлерди жеерге —
Эр болуп бүйткөм.
Эң бийикке жеерге
Эрчимдү бүйткөм.

Жараш кыстарды
Сүүрге бүйткөм.
Жаңарлап оморды
Мактаарга бүйткөм.

Тенектерле ченежип,
Тегелеерге бүйткөм.
Тенериден жылдысты
Терерге бүйткөм.

Албатымнын адаанын
Аларга бүйткөм.
Агару чегин
Корыырга бүйткөм.

Жииттер көксинде
От чагарга бүйткөм,
Амадуга ууладып,
Көдүрерге бүйткөм.

Мен алтай эр.
Мени женип көр.

Мени јенип албазыг:
Энем — алтай јер,
Адам — куулгазын.

Бир алтаганым —
Он алтамаар.
Бир айтканым —
Он айтканаар.

Айдышта, ойношто
Меге јетпезеер.
Адышта, турушта
Мени тутпазаар.

Мен — чынымла.
Слер — төгүнле.
Мен — бойымла.
Слер — көбиле.

Је мен — алтай эр,
Мени јенип албазаар:
Энем — алтай јер,
Адам — куулгазын.

Алтайдын ээзинин
Алтын арчуулы —
Бала кабайым.
Туулар көксинин
Тирүү ойгор суузы —
Аржан суузыным.

ТӨРӨЛ ЈЕРИМНИНГ ЈАРАЖЫН АЖЫКТАП

Бу толкуланып,
 тонуп калган таш туулар,
Бу эже тебилген,
 тууларга чайбалган актар,
Бу чанкыр сыны бүктелип,
 тууларды ажыл јаткан салкындар,

Јебрен чактар түбине
Келер җйдин түбинен
Салакталып, учуп јаткан суулар
Ургүлјининг үргүлјиге,
Ургүлјининг үргүлјиге
Менин ине, менин.

Бир мун јыл мынаг озо
Түрк укту баатыр Козын-Эркеш
Адынын бажын кучактап,
Бу јерде турган, төрөлин кайкаган.
Ару јаштары јүзин јолдогон.

Эмди мен турум бу јерде
Түрк укту алтай эр.
Адымның бажын кучактаган турум,
Ару јаштарым көстөримде айланат:
Алтайымды кайкайдым,
Јүрүмиме сүүнедим.

Билерим:
Бир мун јыл кийининде
Обөкөлөрининг төрөлинде

Бу ак јерде

аттың јанында

Ыраак планеталардан јанган

Бир уул турар.

Адының бажын кучактап алып,

Алтайды кайкап, жүрүмди кайкап,

Ару јаштары

көстөринде айланар.

Бу Алтайымды
Албатымды сүүйин,
Акаларымды тоойын —
Качанның качанга,
Качанның качанга.

Улустарга,
Кыстарга,
Устарга сүүнейин —
Качан да,
Качан да.

Андарды,
Аттарды,
Агаштарды кайкайын —
Канчага,
Канчага.

Тенери — кандый ачык!
Телекей—кандый жарык!

АТТАР

Аттар,
Аттар,
Аттар,
Ак жалаңламан таган аттар,
Алтын жалы жайылган аттар,
Алын колы бијелеген аттар,
Арка-бели мызылдаган аттар.

Аттар,
Аттар,
Аттар,
Ак-жарыкта
Слерден жараш не бар?

Шоокыарда,
Тыныжын көрүгөр —
Чейне чечектеп тургандый.
Жорголоордо,
Бажын көрүгөр —
Куунын мойыны ээлгендий.

Тайгадан журтка түшкенде,
Көчкө келгендий аттар,
Чеденге күркүрөп киргенде,
Тенис толкулангандый аттар...

...Эр улус чеденнин жанында
Көстөри чагылып курчыыр.
Тыныжы көксине бадышпай,
Ар жанынан көөрөөр.
А аттардын кийик көстөринде

Түндеги жалкындар жаркындалар.
Арка-сындарынын үстинде
Тайгалар салкыны жалбыраар.
Кандый да кайкамчылу
Саг башка жажыттар,
Бу аттарла кожо
Ыраак айандардан келер.
Олордон боронгот, буланат жытанар.
Турналар кыйгырганы
анда сезилер,
Түндеги мөштөр шуулажы
анда угулар.

Кайда да ыраак-ыраак
жайлуларда,
Олордын жанында
андар жайлаганын
Озөк-буурынга
жимиреп эзеерин,
Олордын жанында
жылдыстар көдүрилип,
Айлар айланганын
танып ийерин.

Бу өйдө чыдашпай
Жебрен баатыр бололо,
Ийден бадышпай
Кышкырып ийгедийин.
Эмдик айгырды
Ээртей соголо,
Көс једер дөбн
Учурта бергедийин.
А јурттын балдарына
Мынан јаан байрам јок.
Аттар келген тужунда
Айылда арткан бала јок.

Олор ончозы
мында жуулган:
Чеденде сыралган таан.
Карайлап чыккан
жалдарды көрүп,
Јаш жүректер чагылган.
Кайран нөкөрлөр,
Кубарлаш эрлер,
Ак-жарыкта жүрүмис
Кеен јаландый эмес пе?
А энчикпес жүрегис
Аргымак аттый эмес пе?

Билерим:
Бир кижинин жүрүми
Одүп калар.
Изү калап жүреги
Очүп калар.
Је жүрүм качан да —
Ол эбиреде
Јаскы кеен үргүлјик јаландар,
Јалтырашкан тайгалар,
Ак торкодый
жалдарын серпип,
Алын коо
колдорын силкип,
Сыгырган салкындарла јарыжып,
Јеримле учуртып јаткан
Эң јараш, эң омок,
Эң чыйрак аттар...
Аргымак аттар, аттар...

ЈИИТ СПЕЦИАЛИСТ НОҚОРЛОРҒО

Бистинг јер —
Ыраак јака јер,
Алыс јер,
Је төрөл јер —
Јаңыс јер.
Слер үренген
улу городтор
Узак-узак.
Јолдор ого
Узун-узун.
Кичинек-кичинек город.
Јыду јаашту кўс.
Квартира јок,
одын јок.
Јүрегинг — кезикте — өскўс.
Эрикчил келер.
Канайдар?
Комудап кемге айдар?
Јок, нөкөр,
иштеер керек
тўнгей ле.
Јүткўўр, амадаар.
Кезикте сананарың:
Та айса атанар?
Чике айтса, бир кезек улус чылап,
Јылу јер бедреп
качар?
Јок, нөкөр,
ук мени, јиит нөкөр,

Једикпестү ыйлөр

түңей ле өдөр,

Јиит бойына ырыс келер,

Эне јерин сеге ончозын берер.

Төрөл јерин качан да артырба,

Болор-болбос өбндөргө ачынба.

Каткыр!

Иште!

Амада.

Јүткү!

АРХИТЕКТОР АЙНА

Горно-Алтайск городто,
Улалунунг жаказында
Јерге кирип барып јаткан
бир агаш тура бар.
Бу служебный туранын
эн кичинек кыбында
Архитектор Айна деп
бир алтай кыс бар.
Айна јиит специалист,
Квартира ого келишпеген.
Удурумга јадарга
Досаафтаң кып берилген.
Энирлерде эжиктеги залда
шоферлор танкылап, јуундайт.
Эрикпей туруп Айна
кыбында проекттер јурайт.
Айна јүредүзи аайынча иште
эм тургуза иштебеген.
Онын иштейтен јерине
өскө кижиге тургузылган.
Анда бу јүредү јок,
је ол керектү таныштарлу.
Онын учун Айна
онын јерине отурган.
Айнада колбулар јок,
Айнада јүк ле талант бар,
Көп-көп иштенер,
көп-көп бүдүрер күүни бар.
Онын учун Айна
келер өйгө бүдер,

Нениг учун дезе
ол келер өйди
Таныштулар эмес
таланттулар бүдүрер.
А Айнанын түш жеринде
келер өйдүн туралары
Жаскы күнге каткырат
элбек көзнөктөриле.
Кеен-кеен туралардын
стенезинде журуктарда
Мыйгактар секиргилейт
кижи ошкош көстөрлү.
Жарык-жарык тураларда —
кажы ла кижиге квартира.
Кажы ла кижиге мында иш,
сүүнчи, ырыс табылар.
Бюрократтар мында жок,
таныштулар тайылар,
Кажы ла киж бу өйдө
жалакайыла бааланар..
Горно-Алтайск городто
Улалунын жаказында
Жерге кирип барып жаткан
агаш тура карарат.
Ол туранын ичинде
бир кичинек кыбында
Кайкамчылу түштер көрүп,
Айна деп кыс уйуктайт.

ЭШ-НОКӨРИМЕ

Нөкөрим, нөкөрим,
Бу мениң буруум.
Мениң бұрұнкийим —
бойыма ачынганым.

Кыртыштанганым —
бойыма ачынганым.

Жүрүмим чике келишпейт —
ого ачынганым.

Je сен — тōгүни јок јүрек,
Je сен — кинчеги јок чындык:

Мениң алдымда
Сениң буруун јок.
Сениң алдыга
Меге эп јок.

Санаама јединип
Болбогоным учун,
Керек јок соодожым,
Кейим учун
Акту бойыма,
Бойыма ачынгам...

ЭНҮ КАРУ КИЖИГЕ

Сениг аруун —

Мениг коруум.

Сен меге — Кижининг кеми.

Јүрегимнин эми.

Јүрүмнин тенгизинде мени

Чебер

кечирген кеме.

ГОРНО-АЛТАЙСКТЫҢ ДЖИОКОНДАЗЫ

Сен оромло араай барганда,
Кей сени эбире
чечектей бергендий.

Сениң кемзинчек
јенгил кыймыгын
Мелодиялар бололо,
эдип арткандый.

Сен уйалчак
кўлўмзиренип ийзең,
Јаш балагадый —
кижи сеге карузыыр.

Тидинип-тидинбей
каруу бергенде,

Килеп сеге,
јўрегин јимиреер.

Горно-Алтайсктын јажыл оромдорына
Сен кайдан келген,
кудайлык ангел?

Рафаельдин портреттеринен бе?
Джисконданын мсҥкў
сўнези бе сен?

Сен кем де болзон,
је сениң јаражын

Кўргөн кижини
ырысту эдет.

Кўлзөгөн улуска
беш те минутка

Кереес јўрўмнин
кеенин эседет.

Сен кем де болзон,
 је сенин ырызын
Сенин јаражыга
 турар болзын.
Јүректер сыстаткан
 агару керсүүн
Јалакай чебер
 колдорго келишсин.

ЧЕЙНЕ ДЕП АТТУ КЫСКА

Чейне,
Сениң адыгды
Кайда мен уккам?
Айса мөштү арттарда
Тумантык ыраак көлдөрдөн
Турна меге кыйгырган?
Айса күски аштардын
Устиле агарып кайыган
Агуна меге шымыраган?
Чейне,
Сен кемзинзең,
Чырайың — кеен чейне.
Ойто меге көрүнзең,
Сен ырызым ине.
Чейне,
Алтайдын эн жараш кызы Чейне,
Катап туштабас —
Сен кайда барган?
Кару меге бербес —
Сен кайда жылыйган?
Ажулардаң кыйгырадым:
— Кел бери, Чейне!
Удура жангыс ла жанылга:
— Чейне! Чейне! Чейне!
Чейне,
Сениң адыгды
Кайда мен уккам?
Айса сен куулгазын:
Көрүлбес кайткан?
Чейне!

Кажы ла кыста —
Джиоконданын кўлўмјизи.
Кажы ла агашта —
Айдылбаган симфония.
Кажы ла жылдыста —
Имдеп турган јажыт.

АИДЫНГ ТУНДЕ

Кандый жараш жай!
Теректер ўстиле
Ай кайкалайт.
Майманын суузы
Шылырайт жалакай.
Суу жараттай
Тураак араай,
Керсў кўстў жаражай.
Ай кўмўшти
Устисте сыңырагай,
Унчукпас теректер
Жажыдыс коругай.
Бис экўнинг жўректе
Бу айдын энгирде
Сўўш айдынгай,
Керсў кўстў жаражай.

Мен сеге туштаарга
Жер ўстине бўтпей,
Сеге сўўжип айдарга
Жер ўстине бўтпей,
Кеен жаражай,
Керсў кўстў жаражай.
Кожо жолго кычырзам,
Барарын ба, кўўркий?
Колдорым берзем,
Тударын ба, кўўркий?
Кўстўн кўскў кўрўжип,
Керезинг айтсам,
Угарын ба, кўўркий,

Тындаарың ба, көѳркий?
Сүүш деп сүүнчи
Жаңыс берилген.
Сүүш деп ырысты
Жаңыска берген.
Мен сеге жүрегим
Сыйладым, жаражай,
Керсү көстү жаражай,
Кеен жаражай.
Ай бистин үстистен
Ырызыс карагай.
Унчукпас теректер
Тымыкты коругай.
Жер үстинде сүүш
Мөңкүлик жазагай.
Айдында сүүгендер
Бой-бойын табышчай.
Кайран ырызым,
Кару жаражай,
Керсү көстү жаражай,
Кереес жаражай.

Көтүстеги бир жүрек
Жүргөн сайын там ла јаш.
Эбиреде телекей
Көргөн сайын там јараш.

Карыганымнан олбөзим,
Кайкаганымнан олөрим!
Сүрнүкеннен олбөзим,
Суунгенимнен олдрим!

ТУЙУКСЫНГАН САНААЛАР КЕРЕГИНДЕ

Тенгери бӯркек.

Јолдорды туман алган.

Је јазап сананзан,

бу јут јүк ле сениг јанында—

Анда үстүнде

күн ол ло бойы јалтыраган.

Туйуксынган санаалар не? —

Туман. Јердин буузы.

Күн көдүрилип јат.

Удабас туман кайылып калар:

Туулар баштары

ол ло бойы јалтыраар,

Мөңкүлик јер

ол ло бойы јажарар.

БИСТИ КЕМ БАЗЫП ЈАТ?
(КОМУДАГАН БИР НӨКӨРГӨ)

Je бисти кем базып јат деп,
уулдар,
кем базып јат деп?
Акту ла бойыбыстың
шалыр кылыгыс
базып јат,
Аайы-төсөйи јок шалбындаш,
јаакташ
базып јат,
Аайлап-чындап керек бүдүрип
болбозыс
базып јат —
Јалжыр-јалку эски кылык-јаңыс
базып јат.
Анаң өскө бисти база
кем тудуп јат деп,
уулдар,
кем тудуп јат деп?

БИР КЕЗЕК УУЛДАРГА

Балырап базатаны
Болор эмес пе, уулдар.
Баш деп неме
Агарган эмес пе, уулдар.

Ичиш деп неме
Жеткен эмес пе, уулдар.
Иштеш деп неме
Арткан эмес пе, уулдар.

Эткен неме
Колго келбес эмес пе, уулдар.
Эдер неме
Баштан ашкан эмес пе, уулдар.

Бир кичинек макташтан
Бийиркеп кайдат, уулдар.
Көк-төгүн көкүштен
Кейтигип кайдат, уулдар.

ЈАИ КЕЛГЕНИ

Булуттардын байкандары
Мендебей-мендебей јўскилейт.
Тенеринин ийнектери
Тойу-амыр отогылайт.

Амыр јурттар ўстўнде
Алагўн јааштар салактайт.
Атту уулдар тойго деп,
Аракы темдеп мантадат.

ТҮНДЕГИ ТЕРЕКТЕР

Теректер араай жайканыжат.
Теректер араай жымыражат.
Теректер араай шылыражат.
Теректер араай шымыражат.
Теректер нени санангылайт?
Теректер неге санааркайт?
Мен бойымнын санааларым сананадым.
Бойымда санааркайдым, санааркайдым.
Ыраак талайлар жымыражын сананадым.
Ыраак тайгалар жалтыражын сананадым.
Аргымак аттардын киштежин сананадым.
Аржан суулардын кайнажын сананадым.
Көрбөгөн городторым, көдүрбеген нөкөрлөрүм,
Жетпеген жерлерим, жер түбинде көөркийим,
Өдүп жаткан жайым, өдүп жаткан ыйым,
Жүрегимнин, жүрегимниг сыстаганын сананадым...
Теректер араай жайканыжат.
Теректер араай жымыражат.
Теректер араай шылыражат.
Теректер араай шымыражат.
Теректер менин санааларым санангылайт.
Теректер менин санааларымла санааркайт.

СЕН МЕНИ КАНАЙДАРЫҢ!

Кату учурал,
Сен мени кезикте курчайдың.
Кара түбек,
Сен мени кенерте туйуктайдың .
Кара санаа,
Сен мени жаба базарга
амадайдың.

Je мениң жүрегим
Күн ошкош болуп бүткенде —
Сен мени канайдарың!
Кара туманың кайылтып саларда —
Сен мени канайдарың!

Күлүмјим мениң жаркын ошкошто —
Сен мени канайдарың!
Кара сананганды нөкөрим эткенде —
Сен мени канайдарың!

Керек беги —
Мен кичинек калыктын уулы болойын.
Керек беги —
Мениң тилим
областьтан ары—туйук.

Керек беги —
Мен энг кичинек городто журтагам.
Керек беги —
Улус үлгерим кезикте ондобогон.
Керек беги —
Мен кезикте мында жаңыскандый:

Мени баалабай, билбей туру деп
туйуксынгамдый,

Талантыма кезикте чөкөнгөмдий.

Жүрүмиме түкүргөмдий.

Кезикте ичкем де,

Эриккем де.

Же мен энг керсүү ороондо жаткамда,

Төрт жаны дөбөн жолдорым ачыкта,

Албатымды албаты эдип көдүргөнде,

Акту бойыма улус жалакайда,

Мен иштеп, бүдүрип билеримде,

Орө өзүп, көдүрилип болорымда

Карыкчыл санаа,

Сен мени канайдарың!

Телекейдин бастыра энг жакшы улузы

Менин нөкөрлөрүмдиде —

Сен мени канайдарың.

Мен жүрүмгө бүткөмде,

Улуска иженгөмде,

Бүдүрип билеримде,

Кара санаа,

Сен мени канайдарың!

ЈЕЛБИС

(М. Ю. ЛЕРМОНТОВ ААЙЫНЧА)

Демон мен, Демон —
Лермонтовтың Јелбизи.
Јүрүмдеги темам —
Бийик салым ырызы.

Мещанка кыстарга
Менен өгбөн чыкпас.
Ийнимдеги канаттарым
Айылдарына батпас.

Кылыштый кызу
Улу шүүлтелер
Јүрегим мениң тойгызар.
Мөңкү башту
Сүмерлерге коштой
Сыным мениң сенилер.

Мөңкүлер баштарынан
Телекей ајарарым.
Канаттарым шылырап,
Кайалардан түжерим.

Қара космос
Түбинен келген
Қызыл жылдыс куйругындый,
От-јалбышту тыныжымла
Јүзеер өртөп барарым.
Јиткеер јимиреде
Қарсылдада каткырып,
Қара куйундый јоголып каларым.

Слер туруп калараар,
Узак көрүп калараар.

Je келер ёйдинг изў жалбыжы
Jўзеерде качанга артып калар.
Келер улустын курч кылыгы
Jўрегеерге чыкпас ёдўп калар.

КОП СӨСТӨР КЕРЕГИНДЕ

Күркүреген, күзүреген
Күркем жаскы күкүрт,
Жалкындаган, жаңыраган
Жараш жайгы күкүрт,
Кеен жерди бир үребей
Көксинг кенгидип-сергидип барар.
Аң-куштын күчи кожулар,
Ар-бүткөн сүүнүп жунунар.
Же бырсыган күски жаштар
Табыжы жок, жыду жаштар,
Көскө көрүнбес, көндүрө өтпөс,
Күйбүреген тунук жаштар —
Жерди тезилте чучурадып ийер,
Жолды чейилте чылчырадып ийер.
Көскө көрүнбес, колго тудулбас
Копчулар жайган бир-эки сөстөр,
Жаантайын жайылган жабыс эрмектер,
Жаба базайын деген куучындар
Баатыр да кижини базардан маат жок!
Кезер де кижини кезерден табы жок!

ЈАС КЕЛГЕНИ

(БАЛДАРГА)

Кучкаштар чуркурайт:

— Јас! Јас!

Тамчылар тамчылайт:

— Јас! Јас!

Јолдор карарат:

— Јас! Јас!

Карлар кайылат!

— Јас! Јас!

Кўндер узагылайт!

— Јас! Јас!

Чоктор изигилейт!

— Јас! Јас!

Бастыра немелер

Јасты сакыйт,

Јасты мактайт:

— Јас! Јас!

Эртен турадан

Энирге јетире

Јаска иженет,

Јаска сүүнет:

— Јас! Јас!

ЛОБОШ ЛООТТЕРГЕ АЧЫНГАНЫМ

(КОКУР)

Боро-боро
Лустери куу
Лобош-лобош уулдар лургилеер.
Бу эрлер бе?
Лок, тирү кёлөткөлөр
Лүрү деп билдирер.
Бүдүштерин көрзөн,
Урпейген күски адарулар ошкош.
Ундерин уксан,
Уйку аразында куучындаган ошкош.
А эр кижининг
Кинжал ошкош
Сыгыраган уни кайда?
Эр кижининг
Ирбис ошкош
Откүре көргөн көстөри кайда?
Кизи кижидий не болбос?
Ол кемнен жабыс?
Ол неден уйалар?
Ол кемнен жалтанар?
Кижининг адын түжүрген немени
Бурулап жадым!
Кижининг кеминен жабыс болгонды
Ларгылап жадым!
Айса болзо, бу мындый
улус та лок болор.
Бу кокур —
поэттин көпчиткени болзын.
Ле чынын айдар керек:
бистин ичкеричил өйдө
Улус жангыс ла жалтанбас болзын!

КАСПА КЕРЕГИНДЕ УЛГЕРЛЕР

КАСПАНЫҢ КАЙЧЫЗЫ ҚАЛБАН ӨГӨӨН

Журттың та өрөөртинен өдүп жат,
Журттың та төмөөртинен келип жат,
Та ишке атанып барып жат,
Та иштең арыйла жанып жат,
Та тегин жүрүп, ууртайла,
Эмеш тентирилип жанып жат:
Калбан өгөөн ол ло бойы
Канзазы оозында,

калтазы жанында

Кендир баскан

мылчазының эжигинде

Узанып ла жат,

узанып ла жат:

Чат ла чат,

чат ла чат.

Оны эбиреде тырмууштар,

айрууштар,

Саптар, тиштер, сүүреткиштер,

Чанактар, тугалар, ээрлер,

Обоодый такпай, инструменттер:

Жонгуштар, толотолор, кыргыштар,

Та база немелер,

Та база немелер,

Оны сананып,

Адын да таппазаар.

Бу өгөөн мынааргы

өйдин кижизи бе:

Караголдың кара маймандарының

Ойгор Чынат өрөкөннин уулы ине,
Совет жан учун эрчимдү туружып,
Ондойдо төзөлгөн аймакисполкомныг
Эн баштапкы жааны болгон,
Ат-нерелү табыскакчы, кайчы:
Кожондорун албаты эмдиге кожондогон.
Жуунын кийининдеги жылдарда
Атту-чуулу Сыгыр-кайчыла кожо,
Кайлап отуратан өгөөн жок беди...

Эки жыл кайра мен мынайда бичигем.
Бу үлгөр чаазындарымда артып калган.
Каспадан карыкчыл солун эм келди:
Калбан өгөөн жада калган.
Кайчы кижини Каспанын улузы
Калганчы жолуна үйдөп салган эмтир.
Тогузон сегиз ак-ууле жажын
Тоомжылу, ээжилү көдүрүп салган эмтир.
Калбан өгөөннин эткен ээрлерин
Каспанын улузы жажына ээргенер.
Калбан өгөөннин кайлаган кайларын
Каспанын улузы чактарга апарар.

КАСПАНЫН ОЙЫНЧЫЗЫ МИХАИЛ МУНДУСОВКО

Эх, Мишек, Мишек, кайран нөкөр,
Алтай театр бар болгон болзо,
Айса, сен Отеллоны ойноор эдин.
Ат-нерелү талант табылып,
Алтайдын жүрегин бактырар эдин.
Алтайда кино согулган болзо,
Козын-Эркештий эрлү бүдүмин
Кыстардын жүрегин түймедер эди:
Каспанын артист уулынын сүрин

Кажы ла альбомног көрөр эдис.

Je алтай кино

согулгалак, нёкөр,

Алтай театр эм тургуза

ачылгалак.

Алтай кожонды

радиоло артисттер

Акценттү кожондоп,

токтоголок.

Канайдар мыны,

кожо ёскён нёкөр,

Ёскё кижиг болзо,

туку качан чёкёгён,

Артисттин јенгил эмес

салымына тукјурген,

Сценаны таштайла,

токтоп калар эди.

Санаазы ёчјуп,

јурјуп калар эди.

Je Миша—Каспанын уулы —

романтик кижиг,

Энеден бјудерде

артист болуп бјуткен.

Јурјум ого сценадый,

а јуреги — кожон,

Ол улустын сјунчи-ырызына јайалгач.

Керосин лампалу

карануй клубта

Уй саачыларды јууйла,

репетиция ёткјурет.

Ёки ёзёкти эбирип,

аттарды јууйла,

Эмди камчылу

дирижировать ёдет.

Каспанын уй саачыларыла

кырыжып туруп,

Москвага барып, —
ойын көргүскилейт.
Комсомол берген
гитаразын тудунып,
«От Москвы до Каспы далеко» деп
кожондоп ол жүрөт.
Иженели, нөкөр, качан бирде
Алтай театр түнөй ле ачылар.
Сен бе, Ыскак бө — је алтай уулдар
Отеллоны алтайлап түнөй ле ойноор.

КАСПАНЫҢ КЛУБЫНДА

Жааш. Карануй. Чылчырык.
Каспанын клубында кино.
А жаш улуска неме беди ол.
Ойын түнөй ле — коно.

Балдар — баштапкы рядтарда.
Бадышкылабаганы — жерде.
Бой-бойлорын чертишкилейт.
Бөрүктериле адышкылайт.

«Баштапкы рядтагы балдар,
Баштактанбагар анда!» —
Уредүчи кижиге кату унчугат,
Урпек баштар эмештен тымыгылайт.

А киного келген улустын көбин!
А көргөн кинозы — «Куулардын көли».

Жараш куулардый балериналар жүскилейт,
Жаңыс будына туруп, айлангылайт.
Кирза сопокту кузук черткен кыстар
Фермага качан барарын эрмектежет.

Эжиктин жанында шаалышкан уулдар
Танкылап турлары, эмеш ууртаган.
Ат таппай калгандарын куучындажат,
Таңары жуук андайтанын жартажат.

Онон жыбарга соктырып, өрө
Көртүк Мишек ле экү жанадыс.
Караңгуй сенектин көзнөги өткүрө
Очкөн жылдыстарды аяктап жададым.

Кожондожып, өрө
уң саачылар өдөт,
Кокурлажып, оморды
уулдар үйдегилейт.
А мен уйку аразында
алтын жылдыстарды аяктайдым.
Алтыннан баалу бу улусты сананадым.

ЛАЙГЫ КАСПАНЫ ЭСКЕ АЛЫНАДЫМ

Киреен кырдын аржанаң
Санааркак шили жанмырлар
Араай шылырап келет не?
Сгородтын ичинде
Талбак башту кункузук
Бажын энгип, турат не?
Чейилип калган жолдордо
Жыланаш бутту уулчактар
Суу буугылап жады не?
Кедертинде турлудаг
Перезен плащы сууга өткөн
Адам түжүп келеет не?
Ээн журттын үстинде
Тейлеген айланып жүрү не?
Айыл сакыган эмсеңдер
Чалкандарды эбирип,
Калаңы айылдажып жүрү не?

*Ат-нерелү жуулашкан ла иштеген
адаларга — јиит үйе адынан*

АДАМНЫҢ КОЛДОРЫ

(ПОЭМА)

Энгиргери орой
Койдоң жанала,
Чайлайла,
Амырап уйуктай берген
Адамнын колдорын көрзөн —
Саң башка:
Адам уйуктап јадар,
Колдоры чарчалып јадар.
Корсок-корсок јоон тамырлар
Тип-тип эдип, уур согуп јадар.

Озогы сйлөрдө эн улу кайчылар
(Олорды «ээлү кайчы» дежетен)
Кайлап божойло,
Топшуурын туура салып,
Түнде уйуктай бергежин,
Кылдар бойлоры «кың-н, кың-н» эдип,
Унчугып јадар дежетен.

Кылдарда, байла, јебрен баатылардын
Јүрүми, тыны артатан болбайсын.
Топшуур соордо олор тамчы болуп
түжүп,
Ойто јерине јанатан болбайсын.
А адамнын колдорынын
Түштерине не кирер:

Кере тўжине бўдўрген
Иштер, иштер, иштер.

Канай эртен тура ат жеккени,
Канай обоодон кар кўрегени,
Канай койлорго ёлён жайганы,
Мал-куш азыраганы,
Адын сугарганы —
Қыймыктанганы, тудунганы,
Бўдўргени:
Иштегени, иштегени, иштегени.

Байла, ижин сананып тўженип ,
Олор чарчал жат.
Байла, жобойло,
Тамырлар уур согуп жат.
А адамнын жүрүмни сананзан...
Жаш тужын, ёскўс ёскўнин...

...Тонынын жыртыктарын ёлёнлө бөктөйлө,
Корон кышкыда койондоп жүретенин,
Жайгыда киреезин жүктенип алала,
Аргалу жаткан энемнин энезине
Самык уулдарын баштап алала,
Жалданып, одын кезетенин
(Мыны ончозын энем куучындаган)...
Же адамнын колдоры...
Жаңыс кол ижин бўдўрбеген.
Жуунын алдындагы жылдарда
Адам журт Советтин качызы болордо,
Бир кезек уулдар ортодо,
Қымыс деп жараш кыстын учун
Оён-бёкён чыгарда,
Токшын таайымды, Чынат Эркештә,
Төлс Қажыкчыны кату кезедип,
Қыч этире жакару бичийле,
Одын кестирип, жаргылап салатан.

Столды эбире
 чайлап отурзаас,
Ортобыста ажыбысты
 туузып болбойдыс.

Je тўней ле адам
Озогы ла бойынча
Алты часта турала,
Чайды азала,
Койго жүре берет.
Бир канча кўндер бажында
Бозом энир киргенде,
Арыган-чылаган жортып келет...

Эмди бу колдор
 уйку аразында
Нени тўженет?
Кандый уур иштерди
 сананып,
Чачамтыгып жадат?

Ак-Суунын бажында
 адам жагыскан
Жадык көжүүрлейтенин
 тўженди эмеш пе?..
Төрт кып туранын
 көө-корум агажын
Жагыскан кескенин
 олор тўженди бе?

Айса, эмди
 олордын тўжинде —
Адам жаскыда
 кузуктап жүргени,
Арулап сайлаган
 бир таар кузукты

Жойу жүктенип,
 тайгадан түшкени?
Айса, уйлар кабырып жүреле,
Ат үстинен
 уй-жиилек ол амзайт.
«Жиилек жетире бышпаган эмитир.
Балдарым эмеш саказын» —
 деп сананат.

Айса, өлөңди чаап божойло,
Одузында араай от салып отуры.
Эмезе кыйынынан жадып алган
Чалгызын узак таптап жадыры

Бу эмди амыр
 уйуктап жаткан колдор,
Уйку аразында
 чарчалышкан колдор,
Качан бирде
 кара керек бүдүрбеген,
Улуска удура
 качан бир болбогон.
Ачынып, талайып,
Адам кижн сокпогон.
Ай-карангуй түнде
Уурыга жүрбеген.

Олор жаңыс ла иштеген,
 иштеген,

Ойгуда иштеген,
Уйкуда иштеген...
Кармактанган,
Тудунган,
Бүдүрген...

Адамнын колдоры —
Сан башка колдор:

Уйку аразында
Кыймыктанып жадар.

Адамнын колдоры —
Ак-чек кижиколдоры.
Адамнын колдоры —
Алтай кижиколдоры.
Олор — чыйрак колдор.
Олор — бөккө колдор:
Олор нени де бүдүрер,
Уурды да, күчти де өдөр.

Бу алакандар — эн байлык жер:
Бу айылдын ырызы,
Жөөжөзи, жылузы
Онон бүдөр, келер.

Олор тирүде —
Бис шибееде.
Ол алаканда —
Бис айылда...
Адамнын колдоры,
Амырап алаар:
Эртен ойто ло
Иштеп барараар...

Бу сөстөр
бир кижикол
Магына эмес!
Бир кижини мактаары
Тегин неме!

Бу сөстөрүм мен
Ада улуска учурлагам.

Јуудан јангандарды,
Јанбагандарды —
Бир уйени адагам.

Јанбагандар — тирү!
Олордын жүрүмин
Јангандар жүрген,
Баатыр күчин салып,
Бу жүрүмди көдүрген.

Бүгүн областьтын магын,
Ада кижиге, тагын!
Јинт уйе,
Јүрегис јылузы —
Адаларга болзын!

АЛТАЙ УИ УЛУСКА

(УТКУУЛ СӨС)

Туулардагы үй улус,
Турлудагы үй улус,
Журттардагы үй улус,
Жуугыстагы үй улус!

Алтай үй улус,
 Жааналарыс,
 энелерис,
 Эжелерис,
 сыйындарыс,
 Бүгүн бис слер учун
 Чөбчөйлөрис көдүредис,
 Слерге,
 Аржандый ару жүрегинин
 жалакайыла
 Бисти курчаган,
 көдүрген улуска,
 Слерге,
 Күндий изү жүрегинин
 изүзиле
 Бисти жылыткан,
 чеберлеген улуска
 Мөңкү жаш күүнзейдис,
 Акту ырыс,
 амыр жүрүм күүнзейдис.
 Алтай үй улуска
 Бу алтай албатынын
 историязын сананза,

Калыгыстың өткөн
 жүрүмин сананза,
Слердин бүдүрген ижигер учун,
Слердин чыдашкан чыдугар учун,
Слердин шыралаган шырагар учун,
Слердин жобогон жоболоор учун,
Слердин кезилбес тыныгар учун,
Алтын да памятник тургусса,
Ас деп бодойдым!
Слердин учун өлөлө дө, тирилзе,
Ас деп айдадым!..
...Он сегизинчи жылдар,
Бускалан жылдары.
Jaанам эки жаш баланы
Бирүзин кучактанган,
Бирүзин жүктенген
Корон соок кыштын өзөгиле
Курлаага жеткен карды ырып,
Та кайдөөн качып жат,
Та кайдөөн барып жат.
Балдардын адазын жангыла
 бандиттер
(Эскиде коштой жаткан деремнеден
 таныш улус),
«Jөөжөн кайда, айт!» — деп
 шылап туруп,
Ороны кастырала, адып салган.
Одузынчы жылдар.
Колхоз күскиде ажын кезип жат.
Jaанам — аар-калап ижи —
Кыранын бир учынан
 бир учына жүгүрип,
Снап буулап жат,
Омөликте иштеп жат,
Сый алып жат,
Делегатка чыгып жат.

Жуу тужы ой.
Санаарга кирет пе,
Ол јердеги јаанам?
Мен ол тушта
 кичинең-кичинең инем...
Мыны ончозын
 кирнестеден
 көрүп туратам.
Слер кыр ары јаны дөбөн
Кары јангы кайылган
 кыра дөбөн
Эјемле кожо
 мажактап барала,
Бир сумал мажак
 терип алдыс деп,
Јашкан кар өткүре
Сүүнип келип
 јадатанаарды.
Слер беелер саап турараарда,
Мен атка отурала
 мантада беретеним,
—Балам, сен канай та баштактанзан,
Эрјине малдын бажына сокпо деп,
Алтай улустын јангы андый — деп,
Слер мени үредип туратанаарды..
Је кандый да күч
 јүрүм-јадын тушта
Јай ла болзо,
Кыр арјанан айылчылар
 чаап јеткилеп ле келетен,
Слер күлүмзиренип,
Какпакты шыбап ла туратанаар,
Мен аттын јаш богын бедреп,
Сабатту учуртатам.
Мен слердин айылчылар күндүлеген
Аракаардын аарчызына өскөн

Кижн инем,
ол јердеги јаанам.

Алтай ұй улус,
Алтай ұй улус,
Энелер, јааналар,
Эјелер, сыйындар!
Бу јаркынду јадынга јеткенче
Слер нени көрбөгөнөөр,
Нени иштебегенеер?
Слердин јүрүмеердин
Көп јарымызы — иш:
Балдар чыдадыш,
Мал кичееп базыш,
Айыл башкарыш,
Је бу ла күч өйдө
Сүүнчи, ырыс —
Айылчылар күндүлеш,
Тойлор өткүриш.
Улуска ол сүүниш —
Слерге дезе иш.
Је бу ок өйлөрдө
Слердин кожондороор
Таңына јылдыстарга једетен.
«Уйген-куйушкан шынкырап,
Уүрелер јелген Алтайым» —
деп кожондозоор,
Оны тыңдаган чолмондордын
көстөри
Араай-араай
тип-тип эдип
үргүлөп,
Алтын кирбиктери јабылып,
Таң адатан.
Кыра тартарда

Слер эр улустан артпанаар.
Кату иштерде
Түңей тартышканаар.
Мен өбөөндөри жокко
Јети баланы јаныскан чыдадып,
Бийик үредү берген
Уй улус билерим,
Јаныскан одын томурып,
Јаныскан өлөн обоолоп,
Мал-ашту, бала-баркалу јаткан
Кызыл тыны јоктый, темирдий бек
Алтай үй улус билерим.
Онын учун
Бастыра ак-јарык үстине
Эр кижии адымнан айдадым:
Алтай улустын
Эн эрлүзи — үй улус!
Эн чыдузы — үй улус!
Эн чеги — үй улус!
Эн бсги — үй улус!

Мен быјыл јайгыда
Ыраак тайгада јайлуда
Бир турлуда болгом.
Отөктү чеденнинг јанында
Курган калган тыттар өзөгинде
Јыду јаштын алдында
Койлор турган.
Јүрекче айылда
Балазынын кара чүрмежин
сыймап,
Бир јаш келин отурган.
— Қанайдар оны,
Баламда ада јок то болзо,
Энези бар — деп күлүмзиренип,
Меге чөөчөй туттурган.

Бот бу улустын жүрүмиле
Жүрегим — шибеедий.
Бот бу улустын арузыла,
Чындыгыла, жаражыла,
ырызыла
Жүрегим — үргүлжиге
сообос күндий.
Бу улус жер үстинде барда,
Мени кем де женип болбос,
Тудуп болбос.
Олордын ырызы, шыразы —
От-калап жүрегимнин
Жалбыжы, ийдези.

Кайда да ыраакта
Англия ортолыкта
Каан үй кижиге —
королева бар дежет.
Жигени алама-шикир дежет,
Кийгени алтын-мөңгүн дежет.
Мен бу ыраак алтай турлудагы
Өтөги чейилген чеден жанындагы
Жүрекче чадырда отурган
Керсү уулчакту жараш келинди
Кудайдын энезинен бийик көдүрерим,
Алтын-мөңгүндү английский королева
Жеримнин ээзи ле
Жонымнын энези —
бу жинт келиннин
Тырмагынын кырына да турбас деп,
Ачык-чике айдарым.

Бу үй улус
Ийне каблукту туфля кийеле,
Жаранарга болуп оромдорло
баспаган,

Јарамзыган эрлер ортодо
Неон отту ресторандарда
Јараш танкылап, бут тееп отурбаган.
Олор иштег орой тўнде жанган
Малчынын кийимин жамаган,
Аш-тузын белетеген,
Балдарын школго бўтееген.
Эпши кижн бўдерде
Эне болор жанду деп,
Он бала азыраган,
Орден тагынган,
Албаты чыдаткан,
Балдарына сўўнген.

Бис энебиске эркезип,
Энейис деп айдадыс.
Бис јериске карузып,
Јер-энем деп адайдыс.
Алтай јоныс —
Энезиле улу,
Энезиле керсў,
Энезиле мўнкў.
Алтай ўй улус
Эрчими алдына
Бис ўргўлјик тўлўлў.
Мен эр кижн,
Чўўчўйим бийик кўдўредим,
Чўтўдўп,
јабыс энчейедим.
Акту јўрегимнен кўўнзейдим:
— Алтай ўй улус,
Јааналарыс, энелерис,
Эјелерис, сыйындарыс,
Туулардагы ўй улус,
Турлудагы ўй улус,
Јурттардагы ўй улус,

Жуугыстагы үй улус,
Ак-үүлеге жетире жүрүгөр,
Ай-Сулудый артабас болугар,
Уйелү кожогоор
 үргүлжикке артсын,
Керсү чырайаар
 үйелерге өтсин деп,
Албатыстың жүрегинен айдадым.

БАЖАЛЫКТАР

Мөңкүлик салкын	5
Ленинниң бичиктерин кычыргамда,	7
Төрөлиме жанар	9
Мениң политикам	11
Алтай албатынын өскөни керегинде	12
Чын ырыс	15
Кижини кичеейли	16
Албатыма таланттар керек!	18
Уулым Эркинге (жангы сөстөрлү үлгөр)	19
Бистин өбөкөлөрис — жебрен түрктөр	22
Алтай баатырдын өштүзине кожондогоны	24
Төрөл жеримниң жаражын айкап...	26
«Бу Алтайымды, албатымды сүүйин»	28
Аттар	29
Жиит специалист нөкөрлөргө	32
Архитектор Айна	34
Эш-нөкөриме	36
Эң каруу кижите	37
Горно-Алтайсктын Джиокондазы	38
Чейне деп атту кыска	40
«Кажы ла кыста—Джиоконданын күлүмүзи»	41
Айдын түнде	42
«Көгүстеги бир жүрек»	44
Туйуксынган санаалар керегинде	45
Бисти кем базып жат? (комудаган бир нөкөргө)	46
Бир кезек уулдарга	47
Жай келгени	48
Түндеги теректер	49
Сен мени канайдарын!	50
Желбис (М. Ю. Лермонтов аайынча)	52

Коп сѳстѳр керегинде	54
Јас келгени (балдарга)	55
Јобош јиттерге ачынганым (кокур)	56
Каспа керегинде ѳлтерлер	57
Каспанын кайчызы Қалбан ѳгѳѳн	—
Каспанын ойынчызы Михаил Мундусовко	58
Каспанын клубында	60
Јайгы Қаспаны эске алынадым	61
Адамнын колдоры (поэма)	62
Алтай ѳй улуска (уткуул сѳс)	70

Паслей Самык
(Самыков Василий Тордоевич)

ВЕТЕР ВЕРШИН

СТИХИ

На алтайском языке

Редакторы *В. О. Адаров, Б. У. Укачин.*
Художник *В. Д. Запрудаев.* Художественный редактор
И. И. Митрофанов. Технический редактор *М. Г. Шел*
пова. Корректор *А. А. Боконокова.*

АН 11369. Сдано в набор 19/X 1972 г. Подписано
в печать 8/XII 1972 г. Форм $70 \times 90 \frac{1}{32}$. Усл. печ. л. 2,9
Уч.-изд. л. 2,56. Заказ 3592. Тираж 1000 экз.
Цена 28 коп.

Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного
издательства, пр. Коммунистический, 44.
Горно-Алтайская типография, пр. Коммунистический, 2

28 акча

ГОРНО-АЛТАЙСК - 1972